

a nagytőkések gazdasági és politikai befolyása alatt állott s ez a dolgok természeténél fogva igyekezett a fejlődés menetét hátráltatni. A hároméves gazdasági terv végrehajtásának első idejében szerzett tapasztalatok meggyőzték a kormányt arról, hogy ez a felemás állapot a hároméves terv megvalósításának veszélyeztetése nélkül továbbra fenn nem tartható: ahhoz, hogy az állam a tervben kitűzött feladatokat maradéktalanul megvalósítsa s az ország dolgozóinak életszínvonalát minél nagyobb mértékben emelje, elengedhetetlenül szükséges, hogy a száznál több munkavállalót foglalkoztató iparvállalatok köztulajdonba kerüljenek: Éppen úgy, ahogy a nagybankok állami tulajdonba vétele nélkül nem volt lehetőség a hároméves terv pénzügyi végrehajtására, ugyanúgy a terv beruházási, termelési eredményeit nem lehet biztosítani mindaddig, amíg a döntő fontosságú vállalatok állami tulajdonba vételével nem szűnik meg annak lehetősége, hogy az iparvállalatok sora beruházásait és termelését a tervvel ellentétesen folytassa. A magántulajdonban álló nagyipari vállalatok jó része a stabilizáció óta ismételen, gyakran indokolatlanul állami kölcsönöket igényelt s e kölcsönök folyósítása elől az állami igazgatás nem zárkozhatott el, mert az egyes üzemek működtetése egyéb iparágakkal való összefüggésük miatt elengedhetetlen volt. Számos esetben győződött meg a kormány, hogy a kölcsönt kérő magánüzemek tulajdonosai a jelenlegi rendszerrel szembenállásuk folytán saját tőkéjüket üzemükből kivonták, máshol hasznosították vagy tartalékolták s így előállott az a helyzet, hogy egyébként nyereséges vállalatokat az állam kénytelen volt kölcsönök folyósítása útján segíyezni, anélkül, hogy kellő biztosíték lett volna arra, hogy a kölcsönök az államnak meg fognak térülni. A törvényjavaslat célja az, hogy ennek az állapotnak megszüntetésével a magyar nagyipar államosítását megvalósítsa. A javaslat végrehajtása sorári mintegy 500 ipari vállalat kerül állami tulajdonba, az ezekben foglalkoztatott munkavállalók száma 140.000 főre tehető. [...]

A törvényjavaslat gazdasági életünk és az azon alapuló jogrendünk strukturális megváltozását hozza magával. Ez teszi indokolttá azt a tág körű felhatalmazást, amelyet a javaslat a kormány számára biztosítani kíván.

PROPPER SÁNDOR

A hároméves gazdasági terv a szociálpolitika tükrében

Társadalombiztosítási Szemle, 3. évf. (1947) 7. sz. 3–4.

Propper Sándor (1877–1956) magyar szociáldemokrata politikus, az MSZDP egyik vezető szociálpolitikusa. Az első világháborút megelőzően több szociálpolitikával is foglalkozó intézményben töltött be pozíciót (Magyarországi Famunkások Szövetsége; Budapesti Kerületi Munkásbiztosító Pénztár; Általános Fogyasztási Szövetkezet), majd a két világháború közötti periódusban az MSZDP gazdasági ügyeinek egyik

intézője és a pártvezetőség tagja. 1922-től 1939-ig országgyűlési képviselő, de eközben a *Népszava* és a *Szocializmus* című lapok munkatársa is, előbbi helyettes szerkesztője. Az MSZDP-n belül a mérsékeltebb, Peyer Károly és Kéthly Anna által vezetett irányzathoz állt közel. A második világháború után már nem MSZDP vezetőségi tag. 1945 és 1947 között az Országos Központi Hitelszövetkezet elnöke, majd az Országos Szövetkezeti Hitelintézet alelnöke. A szociáldemokrata és a kommunista párt egyesülése után tagjává vált az MDP-nek, de 1948 után már nem tudott részt venni a politika formálásában. (Forrás: "Propper Sándor". In: Kollega Tarsoly István (főszerk): *Révai Új Lexikona*. Szekszárd, 1996, Babits.)

Mire e sorok napvilágot látnak, valószínűleg már tételes törvény rendelkezik arról, hogy augusztus 1-én meg kell kezdeni a hároméves gazdasági terv végrehajtását. A terv, amint tudjuk, a két munkáspárt kezdeményezése alapján indult el és jutott el odáig, hogy törvény intézkedik a végrehajtásáról. A két munkáspárt külön-külön tervezetet dolgozott ki. A kettőt azután egyesítették és az így létrejött szocialista tervezet volt az alapja az erre vonatkozó törvényjavaslatnak. A koalíció egyik polgári pártja is kidolgozott programtervezetet, ez azonban figyelmen kívül maradt; mert a szövegezők a „súlypont-elmélet” alapján dolgozták ki a programtervezetüket, tehát nem átfogó, az egész gazdasági életet felölelő terv volt, hanem csak a mezőgazdasági termelőágra vonatkozó egyoldalú program.

A két munkáspárt egyesített terve az egész magyar gazdasági életet és annak minden ágazatát felöleli és így egyedül alkalmas arra, hogy az ország újjáépítését és a dolgozó nép életszínvonalának emelését sikeresen szolgálja. A két munkáspárt egyesített terve valójában nemcsak gazdasági terv, hanem szociális terv is, mert súlyt helyez arra, hogy a termelés tervszerű irányítása mellett messzemenő szociálpolitikai célokat is valóra váltsion. A munkáspártok köteles előrelátással szövegezték meg tervezetüket, abban a tudatban, hogy egyoldalú gazdasági elgondolás, szociálpolitikai alátámasztás nélkül, nem szolgálná a célt. Megfelelő szociálpolitikai alátámasztás viszont biztosítja a hároméves gazdasági terv teljes sikerét.

A munkáspártok tervezetének megokolása szerint a „hároméves terv fő gondolata és alapvető célja a magyar dolgozó nép életszínvonalának emelése. Ezt a célt szolgálja a reálbérek és fizetések, valamint a dolgozó parasztság jövedelmének emelése. Az állami szociálpolitika ugyanezt a célt szolgálja. A szociálpolitikára fordított kiadások a demokráciában a dolgozó emberek keresetének kiegészítő részét alkotják. A népi demokrácia állami és társadalmi rendje a dolgozó embert állítja gondoskodásának homlokterébe: a dolgozó ember gyermekét, egészségét, munkaképességét óvja, védelmezi.”

Ez a megokolás teljes mértékben fedi a szociálpolitika követelményeit és bizalommal töltheti el a dolgozó embereket. Biztosak lehetnek afelől, hogy a hároméves terv végrehajtása során nemcsak munkaerejüket és tudásukat kell a hároméves terv végrehajtásába belefektetniük, hanem gazdasági és szociális jólétük emelkedni fog. [...] A hároméves gazdasági tervre vonatkozó törvényjavaslat mindössze hat paragrafusból áll, tehát kerettörvény készül a hároméves gazdasági tervről, amelyet tartalommal az

erre hivatott szervek fognak megtölteni. A törvényjavaslat első szakasza a következőkben körvonalazza a hároméves gazdasági terv céljait:

„1. §. Magyarország gazdasági és kulturális felemelkedésének meggyorsítása, valamint demokratikus rendjének megszilárdítása céljából és a lakosság életszínvonalának javítására 1947. augusztus 1. napjával kezdődő hároméves gazdasági tervet kell alkotni, amely a termelőerők fokozását, okszerű felhasználását és a különböző termelési ágak összhangját a nép egyetemes érdekében előírja és biztosítja. [...] A törvényjavaslat indoklása röviden és pregnánsan juttatja kifejezésre a törvény célját. Megállapítja az indoklás, hogy „a fasizmus által reánk kényszerített háború okozta pusztítások eltüntetése és a romok helyén egy új, virágzó ország felépítése az egész Magyarország vágya és törekvése. A cél elérése súlyos erőpróbát kíván. Hogy a dolgozók ennek érdekében minden áldozatra hajlandók a mögöttünk lévő két és fél esztendő ezt mindennél ékebben bizonyítja...”

Az indoklásnak ez az utalása a magyar dolgozók harmadfél esztendő példátlan erőfeszítésére megköveteli azt, hogy a hároméves gazdasági terv végrehajtása valóban ne csak gazdasági, hanem szociális alapon történjék. A harmadfél éves roppant erőfeszítés a magyar dolgozók önfeláldozása volt, egyben a dolgozó tömegek bizalmának a bizonyítéka is a demokrácia iránt, de reménykedés is volt abban a tekintetben, hogy a demokratikus állam olyan arányban, amilyen arányban növekedik gazdasági ereje, kárpótolni fogja a dolgozó tömegeket szociálpolitikai szempontból is.

A két munkáspárt egyesített tervezete, amely az egyesítése után kormányprogrammá vált: 1 milliárd 600 millió forintot fordít szociális és kulturális intézmények fejlesztésére. A csaknem 7 milliárdra rúgó költségvetésnek jelentékeny tétele ez és alkalmas arra is, hogy az egyik kitűzött cél: a dolgozó nép jólétének szociális és egészségügyi fölemelkedésének alapja legyen. A terv adatait közelebbről vizsgálva megtudjuk, hogy lakásépítésre a három év alatt 876 millió forintot fordítanak. Ebből a hatalmas összegből 42 ezer lakás építését vették tervbe és ebből 24 ezer lakás a falura és a vidéki városokra esik. A bánya- és kohótelepeken 4000 lakást építenek. Egyéb szociális és kulturális célú beruházások között egészségügyi intézményekre, gyermekvédelemre és hadigondozásra 362 millió forintot fordítanak. Súlyt helyez a terv az ivóvízellátásra, kórházépítésre, iskolák építésére, munkásjóléti intézményekre, stb.

Rá kell mutatnunk itt arra, hogy a hároméves gazdasági tervben foglalt szociálpolitikai befektetések, noha igen jelentékenyek és bizonyára kimerítik a rendelkezésre álló összeg teherbíró képességét, mégis mutatnak bizonyos hiányokat. A törvényjavaslat és a tervezet ugyan nem tartalmaznak részletes programot a szociálpolitikára vonatkozóan, csak globális összegekben és főfejezetekben kapjuk meg a szociálpolitikai programot, reméljük azonban, hogy a végrehajtás során gondoskodni fognak a szociálpolitikai igények legmesszebbmenő kielégítéséről. Erre annál is inkább szükség van, mert Magyarország meglehetősen elmaradt a szociálpolitikai alkotások terén. Annyi a tennivaló ezen a téren, hogy az első hároméves tervbe nem is volna beszorítható minden elmaradt szociálpolitikai intézmény megalkotása.

A társadalombiztosítás vonalán nagyjában rendben leszünk, ha a mezőgazdasági munkások, a kisiparosok és a kiskereskedők szociális biztosítását az ipari munkásokéhoz

hasonlóan megvalósítják, továbbá – és ez jelentékeny alkotórésze a szociális biztosításnak – ha végre megvalósítják a munkahiány esetére való kötelező biztosítást. Ez régi tartozása az államnak a dolgozók iránt, amit a demokratikus állam már alig halaszthat el a távolabbi időkre. A társadalombiztosítás vonalán sem gondolunk mindjárt a Beveridge-terv arányaira, amely valójában a népbiztosítást és a közegészségügy államosítását valósítja meg. Jól tudjuk, hogy szegény, kifosztott ország vagyunk, amely a saját nyomorúságának roppant terheit viszi és a jóvátételi terheket is kénytelen vállalni és viselni – nem mehetünk tehát odáig, ameddig elment az angol világbirodalom. De bizonyos részlettörlesztés az állam szociálpolitikai adósságából föltétlen kívánatos.

A szociálpolitika egyéb területein is igen sok feladat vár megoldásra. Nem túlzás, ha azt mondjuk, hogy új közegészségügyi törvényre van szükség és talán nem az álomvilágba való az a vágyakozás, hogy az elhanyagolt magyar népegészségügyet államosítani kell. Ezzel összefügg nagy közegészségügyi intézmények létesítése, ami már benne van a hároméves gazdasági tervben, van is rá fedezet, efelől tehát nyugodtak lehetünk. Itt már azért is súlyt kell helyezni a tökéletes végrehajtásra, mert az utolsó három évtizedben a két veszített háború, a reakció nagyúri gondtalansága és a nyilas uralom emberpusztítása igen vészes nyomokat hagyott a magyar dolgozók fizikai erejében. Nagy nemzeti és demokratikus érdek fűződik a népegészségügy erőteljes megjavításához. A két munkáspárt javára kell írni, hogy ezt a szempontot méltányolták is a hároméves gazdasági tervben.

Rá kell még mutatnunk arra is, hogy a munkásegészségügy és a balesetvédelem érdekében tökéletessé kell tennünk az iparfelügyeletet és annak hatáskörét kivétel nélkül minden ipari üzemre – beleértve a mezőgazdasági ipari üzemeket is – ki kell terjeszteni. A felszabadulás óta már történtek intézkedések ezen a téren is, de ezek még mindig nincsenek arányban egyrészt a technika fejlődésével, másrészt a termelés egyre gyorsuló iramával.

Az elavult ipartörvény, az 1887. évi XVII. t.c. módosítására is gondolni kell, illetve: elérkezett az ideje új ipartörvény alkotásának. Elavult ipartörvényünk, amely az ál-liberális korszakból maradt reánk, ma már élesen ellentétben áll a dolgozók érdekeivel, de magával a zavartalan termeléssel is. Ezt az elavult törvényt mielőbb ki kell selejtezni a magyar Corpus Jurisból és új ipartörvényt kell alkotni, olyan, amely a mai idők követelményeinek, a dolgozók érdekeinek és a technika és termelés fejlődésének megfelel.

Ez – jól tudjuk – nem tartozik bele a hároméves gazdasági terv keretébe. De viszont az összefüggés kétségtelen. Ha a dolgozó nép látni fogja, hogy sorsával ezen a vonalon is törődik a gondoskodás, akkor készséggel és vidáman fogja minden erejét megfeszíteni a hároméves gazdasági terv sikeres végrehajtása érdekében. A magyar dolgozók mindenképpen meg fogják tenni kötelességüket, erre biztosíték az elmúlt két és fél esztendő és a munkásság részéről tapasztalt példátlan áldozatkészség, de éppen ez az, ami a demokráciát is kötelezi a munkássággal szemben. Ezt a demokrácia azzal juttathatja kifejezésre, ha a hároméves gazdasági terv végrehajtásának ideje alatt a szociálpolitikai törvényhozás gépezetét is lendületbe hozza és megalkotja mindazokat a szociális és egészségügyi törvényeket, amelyekkel a könnyelmű és bűnös múlt adósa maradt a magyar dolgozó népnek.